

Godišnji izvještaj za 2022.

Sadržaj:

1. Uvodna riječ
2. Informacije o Fondaciji
3. Realizacija projekata
4. Razvoj novih projekata
5. Ostvarena saradnja
6. Odnosi sa javnošću i komunikacije
7. Organizacija rada i upravljanje
8. Pravci razvoja u 2023. godini

1. Uvodna riječ

Dragi prijatelji,

Pred Vama je Godišnji izvještaj o radu FORS Montenegro – Fondacije za razvoj sjevera Crne Gore za 2022. godinu koji je pripremljen u cilju informisanja stanovništva, partnera i saradnika o našem radu, ostvarenim rezultatima i pravcima razvoja.

U skladu sa misijom organizacije i vizijom razvoja, i tokom prethodne godine smo se trudili da doprinesemo poboljšanju kvaliteta života ljudi u Crnoj Gori kroz realizaciju projekata usmjerenih ka društveno-ekonomskom razvoju, zaštiti životne sredine, unapređivanju sektora zdravstva i razvoju civilnog društva.

Tokom 2022, FORS Montenegro je radio na implementaciji sedam projekata, u okviru kojih je ostvarena i ojačana saradnja sa lokalnim upravama, nadležnim ministarstvima, donatorima, partnerima, medijima i saradnicima. Takođe su realizovane brojne aktivnosti u cilju osmišljavanja i razvoja novih projekata.

Realizacija projekata je doprinijela izgradnji kapaciteta i razvoju, kako Fondacije kao cjeline, tako i pojedinaca koji je čine, ali i organizacija i institucija sa kojima smo sarađivali. FORS Montenegro teži da se razvija kao organizacija

koja konstantno uči, što je prethodne godine ostvareno kroz rad na projektima, saradnju sa partnerima i učešće u seminarima, konferencijama, okruglim stolovima i predavanjima.

Protekle godine je u FORS-u radilo šest zaposlenih, pod vođstvom organa upravljanja, Izvršnog direktora i Upravnog odbora. Kao primarne oblasti rada za 2022. identifikovani su zaštita životne sredine, zaštita od prirodnih i drugih nepogoda, zdravlje i razvoj civilnog društva. U okviru ovih oblasti, a i drugih koje se pokazuju kao relevantne i prioritetne, nastojaćemo da doprinesemo poboljšanju životnog standarda kroz različite projekte usmjerene ka unapređivanju kapaciteta institucija, organizacija i udruženja koji pružaju usluge građanima, edukaciji i jačanju prekogranične i regionalne saradnje.

Srdačno,

FORS Montenegro tim

2. Informacije o Fondaciji

FORS Montenegro je regionalna razvojna organizacija osnovana 2006. godine sa sjedištem u Nikšiću. Glavno polje djelovanja FORS Montenegro uključuje 15 opština u sjevernom i centralnom regionu Crne Gore: Andrijevicu, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Danilovgrad, Žabljak, Kolašin, Mojkovac, Nikšić, Petnjicu, Plav, Plužine, Pljevlja, Rožaje i Šavnik. Tokom proteklih šesnaest godina u ovim, ali i u ostalim opštinama u Crnoj Gori realizovan je veliki broj razvojnih projekata u različitim oblastima, uključujući poljoprivredu, turizam, zaštitu životne sredine, zaštitu od prirodnih i drugih nepogoda, vaninstitucionalno obrazovanje, zdravlje, razvoj civilnog društva, evropske integracije itd. Kroz realizaciju ovih projekata ostvarena je veoma dobra i uspješna saradnja sa lokalnim upravama, ministarstvima, nevladinim organizacijama, medijima, školama, vrtićima, privatnim kompanijama, pojedincima itd.

Vizija

FORS Montenegro je pouzdan partner i lider u podsticanju održivog razvoja sjevera Crne Gore.

Misija

FORS Montenegro je organizacija koja aktivno sarađuje sa lokalnim institucijama i građanima, regionalnim i međunarodnim organizacijama, kako bi zajednički realizovali projekte čiji je cilj ubrzanje održivog razvoja koji doprinosi

privlačenju investicija, motivisanju razvoja mikro, malih i srednjih preduzeća, promovisanju konkurentskih prednosti sjevera Crne Gore i povećanju učešća građana u projektima koji rezultiraju poboljšanjem životnog standarda i usmjereni su ka promovisanju zaštite životne sredine.

Ciljevi Fondacije su: podsticanje ekonomskog razvoja, razvoj civilnog društva i zaštita životne sredine.

FORS Montenegro je u svom radu sarađivao i dalje sarađuje sa brojnim donatorima, kao što su: Evropska unija, USAID, UNESCO, Fondacija Caritas Luxemburg, SNV, Milieucontact International, Ambasada SAD-a u Crnoj Gori, FAO, Lux Development, Vlada Crne Gore, kao i drugi domaći i inostrani donatori.

3. Realizacija projekata

Tokom 2022, FORS Montenegro je radio na realizaciji 7 projekata:

1. *CARES 2 – Cross-border Actions in the Reproductive Health Sector 2 (Prekogranične aktivnosti u sektoru reproduktivnog zdravlja 2)*, donator: Evropska unija;
2. *IMPORTANT - IMProvement of Reproductive Health in Montenegro and Serbia (Unapređivanje reproduktivnog zdravlja u Crnoj Gori i Srbiji)*, donator: Evropska unija;
3. *Let's Be Prepared (Budimo pripremljeni)*, donator: Evropska unija;
4. *Disasters do not know borders 2 (Nepogode ne poznaju granice 2)*, donator: Evropska unija;
5. *EU support to a better disaster risk system in the cross-border area - Joint Response (Podrška Evropske unije boljem sistemu zaštite od smanjenja rizika od katastrofa u prekograničnoj oblasti – Zajednički odgovor)*, donator Evropska unija;
6. *Cross-border Environmental Initiative (Prekogranična inicijativa za zaštitu životne sredine)*, donator: Evropska unija;
7. *ECO School (EKO škola)*, donator: Evropska unija.

3.1 CARES 2 – Cross-border Actions in the Reproductive Health Sector 2 (Prekogranične aktivnosti u sektoru reproduktivnog zdravlja 2)

FORS Montenegro je tokom 2022. nastavio sprovođenje projekta *CARES 2 – Prekogranične aktivnosti u sektoru reproduktivnog zdravlja 2* koji ima za cilj unapređivanje kvaliteta usluga u sektoru reproduktivnog zdravlja i podizanje nivoa svijesti stanovništva o značaju zaštite reproduktivnog zdravlja u ciljnoj oblasti, sa posebnom pažnjom usmjerenom na ranjive grupe stanovništva.

Glavne aktivnosti projekta uključuju nabavku opreme za javne zdravstvene ustanove, obuke medicinskog osoblja o korišćenju nove opreme, obuke o temama vezanim za prevenciju, dijagnozu i liječenje karcinoma dojke i karcinoma grlića materice, organizovanje škole za trudnice uz prethodnu obuku medicinskih sestara za ovu vrstu podrške, kampanju preventivnih pregleda u urbanim i seoskim sredinama, informativnu kampanju o značaju zaštite reproduktivnog zdravlja uključujući medijske aktivnosti i publikacije o značaju preventivnih pregleda, organizovanje kampova i radionica za mlade, predavanja za žene o reproduktivnom zdravlju, prekogranične okrugle stolove i dr. Projekat predstavlja nastavak aktivnosti FORS Montenegra u ovoj oblasti kojima se nastoji doprinijeti unapređivanju zdravlja ljudi u Crnoj Gori.

Projekat se realizuje u partnerstvu sa organizacijom Evropski centar za prava manjina sa Kosova* (ECMI) a mjesto realizacije obuhvata opštine Andrijevicu, Bar, Berane, Bijelo Polje, Gusinje, Petnjicu, Plav, Podgoricu, Kolašin, Mojkovac, Rožaje i Ulcinj u Crnoj Gori i opštine Peć, Istok, Klinu, Dečane i Đakovicu na Kosovu.

* Ovaj naziv ne prejudicira stavove o statusu i u skladu je sa Rezolucijom Saveta bezbjednosti Ujedinjenih nacija 1244 i mišljenjem Međunarodnog suda pravde o kosovskoj deklaraciji nezavisnosti.

U periodu od 18. do 21. oktobra u Baru, u hotelu *Princess* organizovana je četvorodnevna obuka medicinskih sestara na temu **obuke za organizovanje**

škola za trudnice u smislu podrške ženama u trudnoći i nakon porođaja, koju su održale Nada Lazić i Svetlana Đorđević iz Beograda, sa dugogodišnjim iskustvom u sprovođenju obuka na ovu temu i organizovanju škole roditeljstva. Obuci su prisustvovala 22 medicinske sestre iz Crne Gore i sa Kosova, koje su imale priliku da unaprijede svoja znanja i osposobe se za organizaciju škole roditeljstva u

opštinama u kojima rade, u cilju pružanja podrške budućim roditeljima u ovom, za njih, izuzetno važnom periodu.

Teme obuhvaćene obukom su uključivale savremeni pristup roditeljstvu, psihopofilaktičku i fizičku obuku trudnica za porođaj, značaj zdrave porodice za razvoj trudnice i roditeljstva, postporođajni period i sl. Praktični dio obuke je podrazumijevao demonstraciju rada sa trudnicama, porodiljama i novorođenčadima-postupanje sa bebom, obradu pupka, pripremu dojke za laktaciju, njihovo održavanje i sl. Pored toga sve učesnice su dobile priručnike pripremljene od strane predavača,

promotivni materijal i publikacije razvijene i štampane u okviru projekta kao i sertifikate o učešću u obuci.

Na temelju pomenute obuke medicinskih sestara kao i Programa rada škole za trudnice koji je izrađen na osnovu iskustva predavača ali i situacije u ciljnom regionu koju su predstavile učesnice seminara i njihovog iskustva, ostvaren je kontinuitet sprovođenja predavanja u okviru **škola za trudnice kao pilot inicijativa** u domovima zdravlja opština Bar, Ulcinj, Mojkovac, Kolašin i Bijelo Polje gdje je u okviru projekta održano ukupno 26 radionica **kojima je prisustvovalo** 140 učesnica.

Škola za trudnice se sprovodila sa primarnim ciljem pripreme budućih roditelja da informisani i bez straha prolaze kroz trudnoću, porođaj i period poslije porođaja. Takođe, namjera **je bila** da iskustvo u ovim zdravstvenim ustanovama posluži kao primjer dobre prakse za pokretanje sličnih inicijativa i u ostalim gradovima u Crnoj Gori. Edukacija budućih roditelja obuhvatala je nekoliko različitih cjelina: *trudnoća, priprema za porođaj, porođaj, dojenje i razvoj novorođenčeta* a organizacija je podrazumijevala angažovanje više lica različitih

profila obrazovanja i specijalizacije: ginekolog, babica, pedijatar, psiholog, a u skladu sa mogućnostima angažovane su i ostale relevantne specijalnosti (dermatolog, nutricionista, fizioterapeut, stomatolog i sl.), kako bi se objedinile sve neophodne informacije i pružila sveobuhvatna podrška budućim roditeljima.

Uporedo sa obukom medicinskih sestara u Baru, u periodu od 19. do 21. oktobra na istom mjestu je organizovan **edukativni omladinski kamp** u vidu obuke za mlade – učenike srednjih škola na temu očuvanja reproduktivnog zdravlja, koju su održali Agima Ljaljević i Marija Pašić sa Instituta za javno zdravlje Crne Gore. Kampu su prisustvovala 22 učenika srednjih škola koji su na ovaj način imali priliku da uče o zdravim stilovima života kao polaznoj osnovi za očuvanje cjelokupnog zdravlja, značaju obavljanja redovnih preventivnih pregleda u sprečavanju ozbiljnih zdravstvenih stanja i sl.

Predavači su ove i druge srodne teme učesnicima predstavili kroz savjetodavne prezentacije i radionice prilagođene dobi i interesovanju učesnika u skladu sa

savremenim zdravstveno-vaspitnim smjernicama, a sve u vidu „treninga za trenere“ kako bi se polaznici osposobili da nakon završene obuke budu spremni da prenesu ova znanja svojim vršnjacima putem radionica koje će kasnije sami organizovati u školama zajedno sa ostalim nastavnim osobljem.

Polaznici prethodno pomenutog omladinskog kampa su u svojim školama krajem 2022. započeli seriju **predavanja za mlade** na temu zdravih stilova života i značaja prevencije u očuvanju zdravlja u cilju promovisanja, afirmisanja i usvajanja zdravih navika.

U okviru projekta, u periodu od 26. do 28. oktobra u Baru je organizovan i trodnevni **seminar za ljekare** u vidu obuke na temu *Prevenција, dijagnostika i liječenje karcinoma dojke* kome je prisustvovalo 24 ljekara iz Crne Gore i sa Kosova. Predavač je bila prof. dr Zorica Milošević, specijalista radiologije, redovni profesor Medicinskog fakulteta u Beogradu i nekadašnja načelnica Odjeljenja radiološke dijagnostike Instituta za onkologiju i radiologiju Srbije.

Teme koje su obuhvaćene ovom stručnom obukom su uključivale faktore rizika, mogućnosti prevencije, incidenciju, mamografiju, ultrazvučne preglede, magnetnu rezonancu dojki i sl. Trening je, pored unapređenja znanja na ove

teme, bio i prilika za razmjenu naučenih lekcija i dobrih praksi kroz diskusiju slučajeva.

Pored toga, seminar je bio i prilika za organizovanje **okruglog stola** 27. oktobra na temu *Unapređivanje reproduktivnog zdravlja i prezentovanje ostvarenih rezultata u okviru projekta CARES 2* tokom kojeg su učesnici razmijenili mišljenja, stavove, iskustva, naučene lekcije, izazove sa kojima se susrijeću u praksi ali i diskutovali o mogućnostima za unapređenje postojećeg stanja u obje zemlje.

U okviru projekta Ljekari iz Crne Gore bili su u prilici da učestvuju zajedno sa kolegama sa Kosova i na trodnevnom **seminaru** oržanom od 22. do 24. novembra u Peći, u vidu obuke na temu prevencije, dijagnostike i liječenja karcinoma grlića materice u organizaciji ECMI-ja. Cilj obuke je bio da obuhvati teme koje se odnose na inovativne i savremene metode u prevenciji, dijagnostici i liječenju karcinoma grlića materice, a vodili su je eminentni medicinski stručnjaci: prof. dr Shefket Lulaj, doc. Dr Goneta Gaši i Ass. dr Behar Raci.

Tokom treninga 26 učesnika, specijalista ginekologije, onkologije, patologije i ljekara porodične medicine sa ovog područja imalo je priliku da unaprijedi znanja i kroz otvorene diskusije razmijeni lična iskustva, primjere dobre prakse, izazove kao i mogućnosti za unapređenje postojećeg stanja a sve to u formalnoj komunikaciji tokom seminara, neformalnog druženja sa kolegama u okviru slobodnog vremena ali i u okviru održanog **okruglog stola** 23. novembra

na temu *Unapređenje reproduktivnog zdravlja i prezentacija rezultata ostvarenih projektom.*

U okviru kampanje podizanja svijesti stanovništva o značaju zaštite reproduktivnog zdravlja krajem 2022. specijalisti ginekologije i akušerstva dr Jugoslav Račić i dr Maja Vujisić održali su 3 **predavanja o reproduktivnom zdravlju za žene** u Andrijevi i Mojkovcu.

Pored toga, tokom prethodne godine intenzivno je rađeno na pripremnim aktivnostima za sprovođenje postupka nabavke **opreme** za javne zdravstvene ustanove kao i razvoju sadržine i dizajna **knjižice za trudnice** u cilju pružanja korisnih informacija o trudnoći i evidentiranju podataka koji su značajni za ovaj period.

U saradnji sa domovima zdravlja Ulcinj, Mojkovac, Kolašin, Andrijevica, Plav i Berane tokom 2022. organizovana je i započeta **kampanja preventivnih pregleda u urbanim i ruralnim sredinama** u okviru projekta, u okviru čega je zaključno sa 31. decembrom u Crnoj Gori pregledano 660 žena.

Budući da su neke od njih iskoristile mogućnost obavljanja preventivnog pregleda dojke i preventivnog ginekološkog pregleda, u ovom periodu je izvršeno 747 preventivnih pregleda tokom kojih su uočene 63 promjene koje zahtijevaju detaljniju dijagnostiku, praćenje i/ili liječenje.

Sve pomenute aktivnosti su adekvatno medijski ispraćene odgovarajućim komunikacionim kanalima poput konferencija za medije, TV i radio emisija i priloga, novinskih i internet tekstova kako na portalu FORS Montenegro tako i ostalim renomiranim portalima u zemlji.

Tokom 2022. godine u okviru kampanje podizanja nivoa svijesti o značaju prevencije u oblasti reproduktivnog zdravlja u okviru projekta je razvijen, štampan i tokom raznih projektnih aktivnosti distribuiran promotivni materijal (roll-up, fascikle, rokovnici i sveske, majice, platneni cegeri, USB-ovi, kišobrani, kalendari, poster i sl.) kao i publikacije: *Prevencija karcinoma dojke* i *Prevencija karcinoma grlića materice*. Publikacije sadrže ključne informacije o mogućim uzrocima, faktorima rizika, načinima za rano otkrivanje, simptomima i navikama koje treba usvojiti kako bi se smanjile šanse za pojavu ovih oboljenja.

Projekat finansira Evropska unija u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Kosovo 2014-2020, a Ugovorno tijelo za projekat je Ministarstvo finansija Crne Gore – Direktorat za finansiranje i ugovaranje sredstava EU pomoći. Ukupna vrijednost projekta iznosi 353.000 eura, od čega je doprinos Evropske unije oko 300.000 eura, odnosno 85% ukupnog iznosa projektnih troškova. Vrijednost projekta za Crnu Goru je 213.000 eura, od kojih Evropska unija finansira 181.000 eura dok je doprinos Ministarstva javne uprave 32.000 eura.

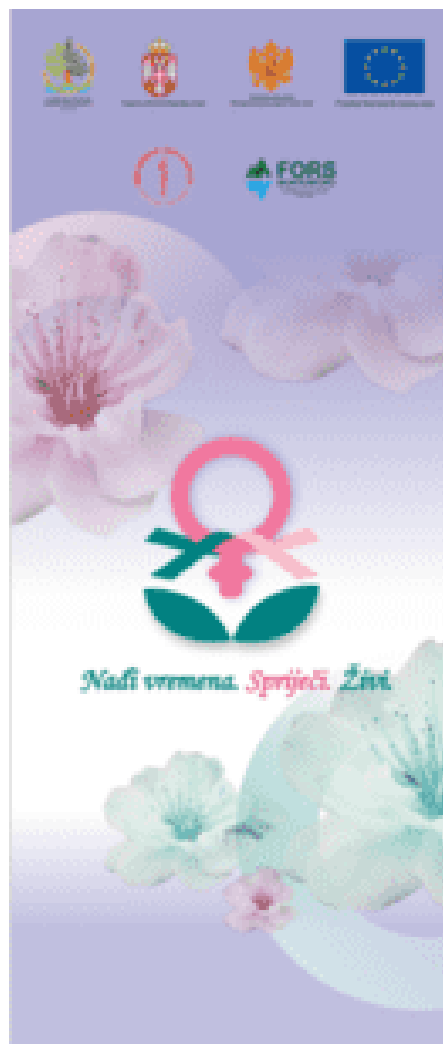
3.2 IMPORTANT - IMProvement of Reproductive Health in Montenegro and Serbia (Unapređivanje reproduktivnog zdravlja u Crnoj Gori i Srbiji)

FORS Montenegro je tokom 2022. nastavio sprovođenje prekograničnog projekta *IMPORTANT - Unapređivanje reproduktivnog zdravlja u Crnoj Gori i Srbiji* koji ima za cilj unapređivanje kvaliteta i dostupnosti usluga u oblasti reproduktivnog zdravlja i nivoa svijesti stanovništva o značaju zdravih stilova života i prevencije u očuvanju reproduktivnog zdravlja, posebno za socijalno ranjive kategorije stanovništva.

Projekat finansira Evropska unija u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020, a u Crnoj Gori sufinansira Ministarstvo javne uprave. Ugovorno tijelo za projekat je Ministarstvo finansija Republike Srbije – Sektor za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava EU.

Glavne aktivnosti projekta koji se sprovodi u partnerstvu sa Domom zdravlja Novi Pazar uključuju nabavku nove opreme i vozila za javne zdravstvene institucije u cilnom području kao i treninge za korišćenje nove opreme, organizovanje prekograničnih obuka za medicinsko osoblje na teme vezane za prevenciju, dijagnostiku i liječenje karcinoma dojke i karcinoma grlića materice, predavanja za žene i omladinu na temu reproduktivnog zdravlja, organizovanje preventivnih pregleda, sprovođenje istraživanja o znanju i navikama vezanim za reproduktivno zdravlje, kampanju podizanja nivoa svijesti građana, izradu publikacija o značaju zdravih stilova života, preventivnih pregleda dojki i ginekoloških pregleda, prekograničnu konferenciju na temu unapređivanja reproduktivnog zdravlja i sl.

Prva **konferencija za medije** u okviru projekta organizovana je 17. maja u prostorijama Opšte bolnice u Nikšiću, povodom početka implementacije - kampanjom organizovanih preventivnih pregleda u urbanim i seoskim sredinama, kako bi se široj javnosti predstavili projekat, donatori, ciljevi projekta i očekivani rezultati. Predstavnicima medija su se obratili dr Marko Mitrović direktor Opšte bolnice Nikšić, dr Vera Bulatović direktorica Doma zdravlja Nikšić,

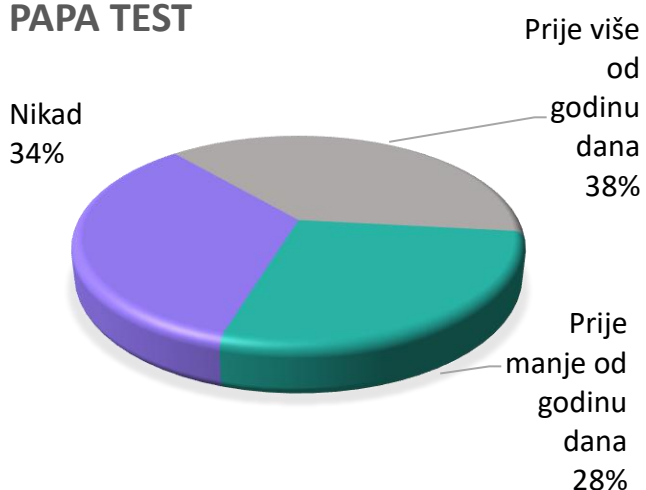

dr Saša Grbović direktor Opšte bolnice Pljevlja, dr Branka Stanković direktorica Doma zdravlja Pljevlja i Veselin Šturanović izvršni direktor FORS Montenegro koji su predstavili projekat i istakli značaj redovnih preventivnih pregleda i zdravih stilova života u očuvanju reproduktivnog, a time i kompletnog zdravlja.

U periodu od maja do juna sprovedeno je i **istraživanje** o znanju ženske populacije o reproduktivnom zdravlju, svijesti o značaju preventivnih pregleda i navikama koje **dominiraju** u toj oblasti. Istraživanje je sprovedeno na reprezentativnom uzorku u 14 opština u Crnoj Gori - Andrijevici, Beranama, Bijelom Polju, Gusinju, Kolašinu, Mojkovcu, Nikšiću, Petnjici, Plavu, Pljevljima, Plužinama, Rožajama, Šavniku i Žabljaku i pokazalo je da su ispitanice prilično informisane o reproduktivnom zdravlju, ali da nerado obavljaju preventivne preglede kao i da dosta rijetko posjećuju ginekologa. O ovoj problematici se informišu u domovima zdravlja, ali i putem interneta i časopisa što svjedoči o velikoj moći medija i mogućnosti uticaja na usvajanje zdravijih navika. Istraživanje je pokazalo između ostalog i neke veoma alarmantne činjenice kao što su: skoro polovina ispitanica (46%) nikada nije imalo preventivni ginekološki pregled, svaka treća ispitanica nikada nije obavila PAPA test i pored preporuka medicinske struke da ga svaka žena treba obavljati jedanput

PAPA TEST

godišnje; polovina ispitanica (51%) nikada nije obavila ultrazvučni pregled dojke; 75% ispitanica nikad nije obavilo mamografski pregled dojke a ginekologa posjećuju u najvećoj mjeri (57%) onda kada osjete problem a tada je obično bolest već uznapredovala i mogućnosti za izlječenje su mnogo manje.

Usljedila su u Nikšiću i prva **predavanja za žene i omladinu na temu očuvanja reproduktivnog zdravlja**, organizovana za zaposlene u gradskoj upravi. Predavanja su održali dr Milan Knežević, specijalista ginekologije i akušerstva i Radule Petrušić, predstavnik Kabineta za radiološku, UZ, CT i mamograf dijagnostiku u Opštoj bolnici u Nikšiću. Tokom predavanja je učesnicama predstavljen značaj zdravih stilova života i redovnog obavljanja ginekoloških pregleda i pregleda dojki, koji vrlo često imaju presudan značaj u ranom otkrivanju ozbiljnih bolesti i očuvanju zdravlja. Nakon predavanja učesnicama je pružena mogućnost zakazivanja preventivnih pregleda.

Potom, kao što je to planirano projektom, **organizovana je trodnevna obuka za ljekare** na temu *Prevenција, dijagnostika i liječenje karcinoma grlića materice, vagine i vulve*, u Kolašinu, u hotelu *Bjanka* od 7. do 9. novembra 2022. sa glavnim ciljem da okupi ljekare javnih zdravstvenih institucija iz Crne Gore i Srbije i omogući im upoznavanje sa najsavremenijim tehnikama prevencije, dijagnostike i liječenja karcinoma grlića materice.

Seminar je održao prof. dr Živko Perišić, član Republičke komisije za prevenciju raka grlića materice Republike Srbije sa dugogodišnjim iskustvom na mjestu načelnika Odjeljenja za ranu dijagnostiku karcinoma u Genekološko-akušerskoj klinici *Narodni front* u Beogradu, a obuci je prisustvovalo 20 ljekara iz Crne Gore i Srbije.

Svi učesnici obuke dobili su sertifikate o pohađanju obuke kao i potvrde o broju bodova dobijenih Odlukom Ljekarske komore Crne Gore o kategorizaciji i bodovanju skupa br. 787/3-2 od 2.11.2022. godine.

U okviru kampanje podizanja nivoa svijesti o značaju zdravih stilova života i prevencije u oblasti reproduktivnog zdravlja u okviru projekta su razvijene, štampane i tokom **prigodnih** projektnih aktivnosti distribuirane **brošure** na teme o značaju zdravih stilova života i prevencije karcinoma dojke i karcinoma grlića materice.

Publikacije sadrže informacije o mogućim uzrocima, faktorima rizika, načinima za rano otkrivanje, simptomima, navikama koje treba usvajati kako bi se smanjile šanse za pojavu ovih oboljenja kao i kontakt informacije relevantnih javnih zdravstvenih ustanova u Crnoj Gori.

Takođe, u okviru projekta pripremljen je i tokom realizacije ostalih projektnih aktivnosti distribuiran i **promotivni materijal**: sveske sa korisnim informacijama o zdravim stilovima života i reproduktivnom zdravlju, fascikle, hemijske olovke, majice, USB-ovi, platnene torbe, kišobrani, kalendari i

promotivno platno. Pored toga izrađena su i rešenja za dizajn **bilborda**. Tokom 2022. bilbord na temu prevencije karcinoma dojke bio je **postavljen u centru grada** u Nikšiću povodom obilježavanja Oktobra – meseca borbe protiv karcinoma dojke.

Takođe, za potrebe organizovanja događaja u cilju promovisanja očuvanja reproduktivnog zdravlja izrađen je i promotivni štand na kojem će u narednom periodu biti izlagani promotivni materijali i publikacije pripremljene u okviru projekta i organizovani prigodni promotivni sadržaji.

Realizaciju prethodno pomenutih aktivnosti pratila je medijska kampanja (TV i radio emisije, novinski članci kao i objave na internet portalima i sl.) kao i emitovanje TV spota kako bi se doprlo do što je moguće većeg broja ciljne publike i podiglo njihovo znanje i svijest o reproduktivnom zdravlju.

Ovaj dvogodišnji projekat se sprovodi u Andrijevici, Beranama, Bijelom Polju, Gusinju, Žablaku, Kolašinu, Mojkovcu, Nikšiću, Petnjici, Plavu, Pljevljima, Plužinama, Rožajama i Šavniku u Crnoj Gori i Novom Pazaru, Novoj Varoši, Prijepolju, Raški, Sjenici, Priboju, Vrnjačkoj Banji i Tutinu u Srbiji.

Ukupna vrijednost projekta iznosi preko 352.000 eura, od čega Evropska unija finansira skoro 250.000 eura ili 71% ukupnih projektnih troškova. Vrijednost projekta za Crnu Goru iznosi preko 227.000 eura, od čega je doprinos Evropske unije preko 144.000 eura, a Ministarstva javne uprave preko 83.000 eura.

3.3 Let's Be Prepared (Budimo pripremljeni)

BUDIMO
PRIPREMLJENI

FORS Monenegro je 31. januara 2022. godine završio realizaciju projekta *Budimo pripremljeni* koji se sprovodio u Crnoj Gori i Srbiji u cilju jačanja kapaciteta institucija i službi iz Crne Gore i Srbije koje se bave zaštitom i spašavanjem za prevenciju požara i poplava i ublažavanja njihovih posljedica, kao i informisanja stanovništva prekogranične oblasti o smanjenju rizika od nepogoda. Glavne ciljne grupe projekta bile su Direktorat za zaštitu i spašavanje, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore i opštinske službe zaštite i spašavanja.

Projekat je finansirala Evropska unija u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Srbija – Crna Gora 2014-2020, a u Crnoj Gori sufinansiralo Ministarstvo javne uprave.

Ugovorno tijelo za projekat je bilo Ministarstvo finansija Republike Srbije – Sektor za ugovaranje i finansiranje programa iz sredstava EU. Projekat je realizovan u partnerstvu sa Sektorom za vanredne situacije MUP-a Republike Srbije, a u saradnji sa Direktoratom za zaštitu i spašavanje Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore, [Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore](#) i opštinskim službama zaštite i spašavanja. Mjesto realizacije projekta obuhvatalo je opštine: Berane, Bijelo Polje, Žabljak, Nikšić, Petnjica, Pljevlja i Šavnik u Crnoj Gori i opštine: Novi Pazar, Raška, Sjenica i Tutin u Srbiji.

Projektom *Budimo pripremljeni* pokušali smo doprinijeti rješavanju dijela izazova sa kojima se suočavaju institucije i službe koje se bave zaštitom i spašavanjem, kroz integrisani pristup koji je uključivao izgradnju kapaciteta nadležnih institucija i službi, unapređivanje prekogranične saradnje koja je od izuzetnog značaja u ovoj oblasti, kao i podizanjem nivoa svijesti stanovništva o značaju njihovog doprinosa u smanjenju rizika od nepogoda.

Povodom završnice projekta 28. januara 2022. na Trgu slobode u Nikšiću upriličena je prezentacija opreme nabavljene u okviru projekta za službe zaštite i spašavanja opština Nikšić, Šavnik, Žabljak i Pljevlja, Direktorat za zaštitu i spašavanje, dobrovoljna vatrogasna društva i osnovne škole.

U okviru projekta je za pomenute institucije i službe u Crnoj Gori nabavljena oprema u ukupnoj vrijednosti od oko 125.000 eura što obuhvata kombi vozilo, aluminijumske i gumene čamce, motore i prikolice, pumpe, naprtnjače, vatrogasna odijela i obuću, opremu za spašavanje sa visina i iz dubina, kompletne ronilačke opreme, naprtnjače, protivpožarne aparate za škole itd.

Ukupna vrijednost projekta iznosila je 413.824,51 eura, od čega je doprinos Evropske unije bio 350.380,55 eura, ili 85% ukupnih projektnih troškova. Vrijednost projekta za crnogorsku stranu iznosila je 277.210,65 eura, od čega je EU finansirala 237.279,81 eura dok je doprinos Ministarstva javne uprave bio 39.930,84 eura.

3.4 Disasters do not know borders 2 (Nepogode ne poznaju granice 2)

FORS Montenegro je tokom 2022. nastavio sprovođenje projekta *Nepogode ne poznaju granice 2* čiji je cilj jačanje kapaciteta ljudi, institucija i službi koji se bave poslovima zaštite i spašavanja za smanjenje rizika od katastrofa kroz edukaciju i podizanje nivoa svijesti građana, modernizaciju opreme i unapređivanje saradnje u cilnom području. Projekat finansira Evropska unija u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Crna Gora – Albanija 2014-2020, a Ugovorno tijelo za projekat je Ministarstvo finansija Crne Gore.

Glavne aktivnosti uključuju nabavku opreme za zaštitu od poplava i požara, nabavku opreme za prognoziranje hidrometeoroloških prilika i sistem ranog upozorenja, prekogranične obuke, terenske vježbe i radionice za zaposlene u službama i institucijama koje se bave zaštitom i spašavanjem, konferenciju o jačanju sistema zaštite i spašavanja, obuke vezane za prognoziranje i sistem ranog upozorenja, kampanju informisanja stanovništva o rizicima od poplava, požara i uopšteno smanjenju rizika od nepogoda, radionice za učenike osnovnih i srednjih škola, vježbe evakuacije i dr. Projekat se sprovodi u partnerstvu sa Prefekturom Skadar i predviđeno je da traje 30 mjeseci.

U periodu od 26. do 27. maja u Podgorici, u hotelu *Aurel* organizovana je dvodnevna prekogranična **obuka** na temu *Primjeri dobre prakse u upravljanju zaštitom i spašavanjem u slučaju požara* za predstavnike institucija i službi iz Crne Gore i Albanije koje se bave poslovima zaštite i spašavanja. Obuci je prisustvovalo 25 učesnika

koji su imali priliku da unaprijede znanja iz oblasti upravljanja u slučajevima požara, saradnji službi sistema u vanrednim situacijama, kao i o modelima dobre

prakse, izazovima u ovoj oblasti i sličnim temama koje su predstavili treneri sa višedecenijskim iskustvom u ovoj oblasti u Hrvatskoj – Nikola Tramontana i Dario Gauš, vatrogasni oficiri i instruktori Vatrogasne zajednice Primorsko-goranske županije.

Neposredno, nakon toga je organizovana četvorodnevna obuka spasilaca iz ove dvije zemlje od 30. maja do 2. juna koja je uključivala teorijski i praktični dio, a tokom koje su spasioci učili o savremenim metodama zaštite i spašavanja u slučaju požara. Treneri su bili prethodno pomenuti stručnjaci u ovoj oblasti iz susjedne Hrvatske – Nikola Tramontana i Dario Gauš kao i njihovi saradnici Siniša Kauzlarić i Igor Hrelja.

Nakon treninga 3. juna je uslijedila prekogranična pokazna **vježba na temu zaštite i spašavanja u slučaju požara** u kojoj je 35 spasilaca iz Crne Gore i Albanije provjerilo i pokazalo nivo pripremljenosti za odgovor na ovu nepogodu.

Nakon pomenutih obuka o požarima, u cilju povećanja uticaja programa obuke i umnožavanja njihovih efekata, započela je serija **radionica za spasioce** u ciljnom regionu. Naime, pripadnici jedinica koji su prošli obuke organizovane u okviru projekta su u saradnji sa trenerima pripremili agende i prezentacije, a zatim održali nekoliko prezentacija za svoje kolege kako bi sa njima podijelili dio stečenog znanja, i to u Andrijevici, Plavu i Podgorici. Ovim radionicama prisustvovalo je 27 učesnika – predstavnika lokalnih službi zaštite i spašavanja.

Tokom prethodne godine izvršena je i nabavka **nove opreme za prognoziranje hidrometeoroloških prilika** za Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore. Nova oprema uključuje meteorološku stanicu, server i računare za numeričku prognozu vremena i numeričku ranu najavu, a njena ukupna vrijednost iznosi 38.000 eura. Nabavljena oprema je omogućila brže i efikasnije prognoziranje hidrometeoroloških prilika i doprinijela unapređenju sistema rane najave o potencijalnim događanjima prirodnih nepogoda meteorološkog i hidrološkog porijekla.

Povodom uručenja ove opreme 24. novembra je organizovana [konferencija za medije](#) a novinarima su se obratili Dušica Brnović, direktorica Zavoda za hidrometeorologiju i seizmologiju, Bojan Vujović, v.d. generalnog direktora Direktorata za evropske fondove i zamjenik nacionalnog IPA koordinatora u Ministarstvu evropskih poslova, Melani

Brid, projektni menadžer za prekograničnu saradnju u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori i Veselin Šturanović, izvršni direktor FORS Montenegro.

U cilju davanja preporuka, razmjene iskustava, mišljenja, modela dobre prakse i naučenih lekcija kada je u pitanju unapređivanje sistema zaštite i spašavanja, kao i informisanje stanovništva i posebnih ciljnih grupa o ovoj oblasti [organizovana](#) je dvodnevna **konferencija** 30. novembra i 1. decembra u hotelu *Avala* u Budvi na temu *Unapređivanje sistema zaštite i spašavanja*. Na otvaranju konferencije govorili su Melani Brid, projektni menadžer za prekograničnu saradnju u Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Milica Abramović iz Ministarstva evropskih poslova Crne Gore i Veselin Šturanović, izvršni direktor FORS Montenegro.

Konferencija je okupila predstavnike institucija i službi koje se bave zaštitom i spašavanjem, OCD-a, projektnih partnera itd. iz Crne Gore i inostranstva, koji su tokom dvodnevnog rada prezentovali iskustva i studije slučaja vezane za organizaciju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori, zemljama regiona i Evropske unije i dali preporuke za unapređivanje stanja u ovoj oblasti djelovanja.

Realizacija pomenutih projektnih aktivnosti adekvatno je medijski ispraćena odgovarajućim komunikacionim kanalima: TV i radijski prilogi, novinski članci, objave na portalima i sl. u cilju podizanja svijesti šire javnosti o rizicima od poplava, požara i uopšteno smanjenju rizika od nepogoda.

Mjesto realizacije projekta u Crnoj Gori obuhvata Podgoricu, Bar, Ulcinj, Budvu, Cetinje, Danilovgrad, Andrijevicu, Berane, Plav, Petnjicu, Gusinje i Rožaje, a u Albaniji region Skadra. Glavne ciljne grupe projekta u Crnoj Gori su opštinske službe zaštite i spašavanja, Direktorat za zaštitu i spašavanje MUP-a Crne Gore i Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore.

Ukupna vrijednost projekta iznosi preko 530.000 eura, od čega je Evropska unija finansira skoro 452.000 eura, ili 85% ukupnih projektnih troškova. Vrijednost projekta za Crnu Goru iznosi skoro 350.000 eura od čega je doprinos Evropske unije oko 297.000 eura a Ministarstva javne uprave, preko 52.000 eura.

3.5 EU support to a better disaster risk system in the cross-border area - Joint Response (Podrška Evropske unije boljem sistemu zaštite od smanjenja rizika od katastrofa u prekograničnoj oblasti – Zajednički odgovor)

FORS Montenegro je 1. jula 2022. započeo realizaciju projekta *Zajednički odgovor* čiji je cilj doprinijeti unapređenju sistema prevencije, intervencije i procesa oporavka od katastrofa uzrokovanih klimatskim promjenama u prekograničnom području Crne Gore i Bosne i Hercegovine. Projekat se sprovodi u partnerstvu sa Upravom za civilnu zaštitu i vatrogastvo Hercegovačko-neretvanske županije/kantona, koja je vodeći partner na projektu i Udruženjem za preduzetništvo i posao LiNK Mostar. Ova prekogranična inicijativa predstavlja nastavak aktivnosti FORS Montenegra u ovoj oblasti, kojima nastojimo da doprinesemo unapređivanju sistema zaštite i spašavanja i naš je osmi projekat u ovoj oblasti.

Projekat finansira Evropska unija posredstvom Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini, u okviru IPA Programa Prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora, a u Crnoj Gori sufinansira Ministarstvo javne uprave.

Predviđeno trajanje projekta je dvije godine tokom kojih će biti nabavljena oprema za službe zaštite i spašavanja, organizovano nekoliko obuka vezanih za unapređenje pripremljenosti za upravljanje rizicima od nepogoda, realizovana kampanja informisanja stanovništva o glavnim rizicima u prekograničnom području i unaprijeđena prekogranična saradnja u ovoj oblasti. Projekat se u Crnoj Gori sprovodi u opštinama: Pljevlja, Plužine, Žabljak, Šavnik, Nikšić, Herceg Novi, Kotor, Tivat, Bijelo Polje, Mojkovac, Kolašin, Berane, Petnjica i Danilovgrad, a u Bosni i Hercegovini u opštinama: Trebinje, Čapljina, Čitluk, Jablanica, Konjic Mostar, Neum, Prozor, Stolac, Ravno, Bileća i Gacko.

Tokom prošle godine osim pripremnih implementacionih aktivnosti i zajedničkog rada sa vodećim partnerom na projektu na razvoju vizuelnog identiteta projekta objavljena je vijest o početku implementacije putem nekoliko najznačajnijih portala u Crnoj Gori kao i putem sajta organizacije. Pored toga, zajedno sa partnerima započeta je **komparativna analiza primjene dobre prakse** kojom će biti identifikovane dobre prakse sa preporukama za unapređenje u lokalnim zajednicama. Planirano je da ove prakse budu predstavljene u obliku

smjernica za povećanje praktične primjene dobre prakse, kao i za unapređenje rada lokalnih institucija i drugih ključnih aktera.

Ukupna vrijednost projekta je preko 590.000 eura, od čega je Evropska unija obezbijedila oko 490.000 eura bespovratnih sredstava ili 83% ukupnih projektnih troškova. Vrijednost projekta za Crnu Goru iznosi preko 255.000 eura, od čega je doprinos Evropske unije oko 213.000 eura dok preostali iznos od oko 42.000 eura kofinansira Ministarstvo javne uprave.

3.6 Cross-border Environmental Initiative (Prekogranična inicijativa za zaštitu životne sredine)

FORS Montenegro je tokom 2022. nastavio sprovođenje projekta *Prekogranična inicijativa za zaštitu životne sredine* koji ima za cilj jačanje kapaciteta institucija koje se bave zaštitom životne sredine i informisanje stanovništva o značaju unapređivanja sistema upravljanja čvrstim otpadom i usklađivanja sa standardima Evropske unije u ovoj oblasti. Projekat finansira Evropska unija, posredstvom Delegacije Evropske unije u Bosni i Hercegovini, u okviru IPA Programa prekogranične saradnje Bosna i Hercegovina – Crna Gora 2014-2020, a u Crnoj Gori kofinansira Ministarstvo javne uprave.

Ovaj projekat se sprovodi u Nikšiću i Trebinju u partnerstvu sa Gradom Trebinjem i Komunalnim preduzećem iz Nikšića, a glavne aktivnosti uključuju organizovanje prekograničnih obuka za zaposlene u institucijama koje se bave zaštitom životne sredine, kampanju podizanja nivoa ekološke svijesti građana, razvoj publikacija na ove teme, prekograničnu konferenciju, istraživanja o strukturi čvrstog otpada u cilnom području i ekološkim navikama stanovništva, obezbjeđivanje preporuka za unapređivanje sistema upravljanja čvrstim otpadom, nabavku opreme i vozila za komunalna preduzeća i institucije itd.

U periodu od 13. do 15. aprila [u Nikšiću, u hotelu Onogošt](#) održan je trodnevni **trening na temu unapređenja sistema upravljanja čvrstim otpadom**. Obuka je organizovana za predstavnike institucija nadležnih za očuvanje životne sredine, komunalnih i inspeksijskih službi i komunalnih preduzeća Trebinja i Nikšića u cilju jačanja njihovih kapaciteta i unapređenja prekogranične saradnje u ovoj oblasti. Obuci je prisustvovalo 29 predstavnika pomenutih institucija koji su bili u prilici da od profesora Fakulteta tehničkih nauka Univerziteta u Novom Sadu, prof. dr Bojana Batinića, prof. dr Gorana Vujića, prof. dr Bogdane Vujić kao i MSc Boška Lazića slušaju o mogućnostima unapređivanja sistema upravljanja otpadom kroz upoznavanje sa savremenim standardima i praksom u ovoj oblasti,

značaju cirkularne ekonomije u upravljanju otpadom, uticaju deponija na kvalitet vazduha u neposrednom okruženju i sl.

Obuka je pružila teorijske segmente kao i brojne primjere dobre prakse koje su predavači razmijenili sa učesnicima uz dosta diskusija i interakcije između svih prisutnih. Metodologija obuke je obuhvatala PowerPoint i video prezentacije ali i zajednički rad ispunjen razmjenom mišljenja i iskustava.

Povodom obuke organizovana je i [konferencija za medije](#) na kojoj su o značaju treninga, saradnji gradova Nikšića i Trebinja kao i aktuelnim ekološkim izazovima govorili Marko Kovačević, predsjednik Opštine Nikšić, Spasoje Radović, načelnik Odjeljenja za komunalno-inspekcijske poslove Grada Trebinja i Veselin

Šturanović, izvršni direktor FORS Montenegro. Na konferenciji su predstavljeni i rezultati istraživanja, sprovedenog u okviru projekta, o ekološkom znanju i navikama stanovništva, stavovima u vezi sa radom nadležnih komunalnih i inspeksijskih službi, zainteresovanošću za reciklažu i sl.

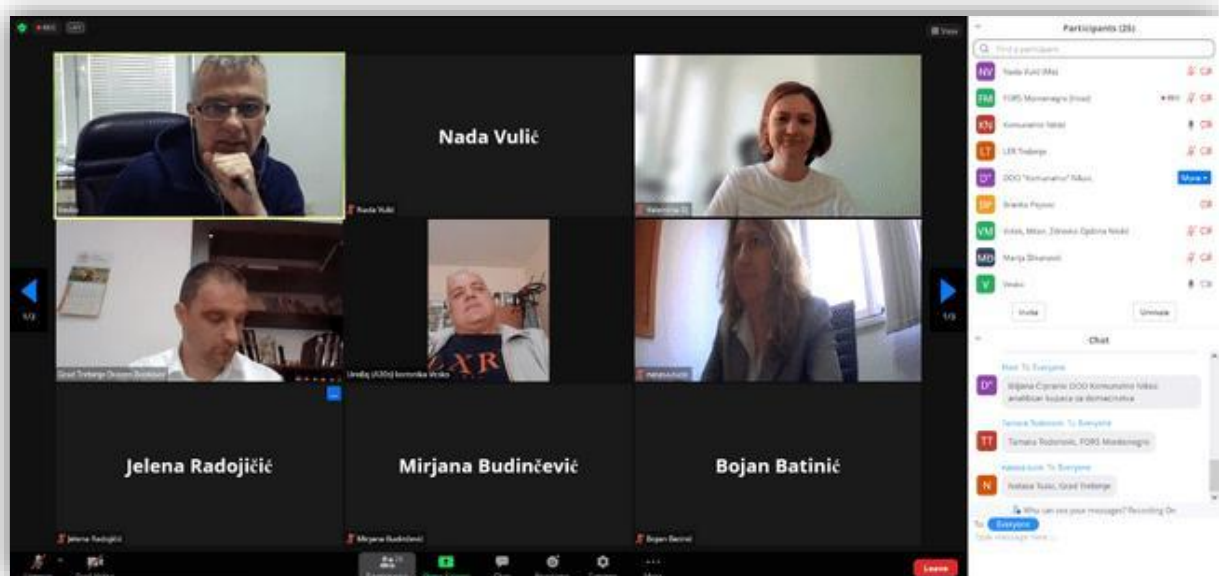
Nakon toga, od 27. do 28. aprila organizovan je onlajn ***seminar o Dobroj praksi EU sistema upravljanja čvrstim otpadom***. Događaj je bio namijenjen zaposlenim u javno-komunalnim preduzećima, inspekcijama i drugim službama koje se bave upravljanjem otpadom. Pored njih, među 37 učesnika događaj je okupio i predstavnike lokalnih vlasti iz opština Nikšić i Trebinje, kao i predstavnike crnogorskog Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma kao i NVO sektora. Predavači na seminaru su bili Aleksandra Anić Vučinić sa Geotehničkog fakulteta u Zagrebu i Goran Vujić, Bojan Batinić i Nemanja Stanisavljević, članovi Centra za izvrsnost za

cirkularnu ekonomiju i klimatske promjene, inače predavači na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu.

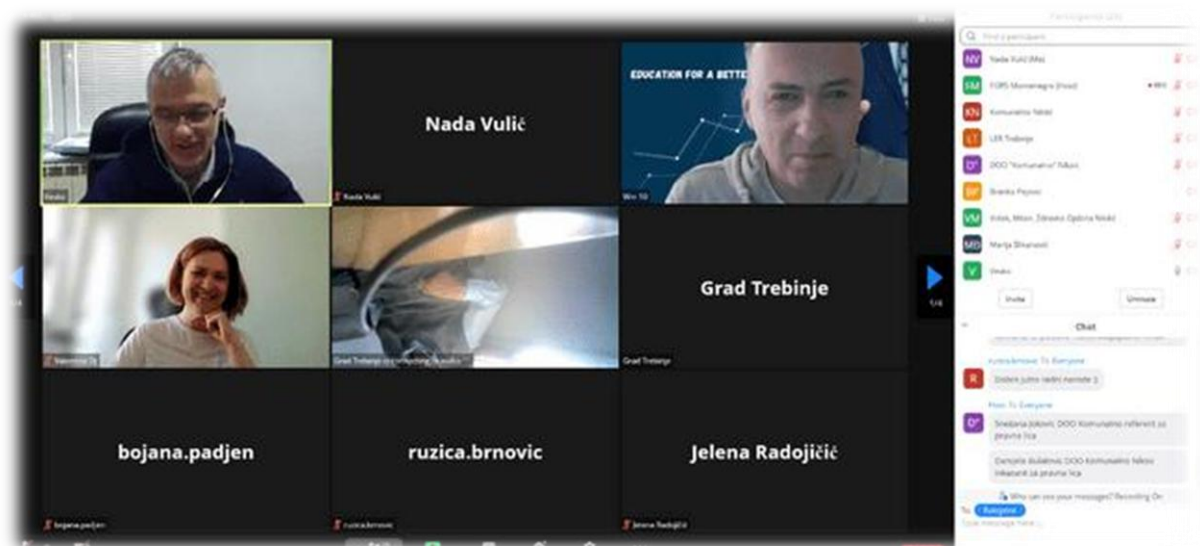
Učesnici seminara su imali priliku da se bolje upoznaju sa primjerima dobre prakse u Evropskoj uniji kada je u pitanju upravljanje čvrstim otpadom, kao i evropskim propisima u ovoj oblasti, pravnim okvirom, energetske efikasnošću i mogućnostima kada je u pitanju upotreba otpada kao resursa. Pored toga, predavači su informisali prisutne i o mogućnostima smanjenja otpada na samom izvoru stvaranja, značaju edukacije stanovništva i uspostavljanju jedinstvenog sistema prikupljanja i reciklaže otpada, uopšte.

Uskoro nakon toga, od 11. do 13. maja održan je trodnevni onlajn **trening** na temu *Unapređivanje komunikacije sa građanima za komunalne službe* u Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Trening je okupio 44 učesnika iz ove dvije zemlje a predavači su bili profesori i saradnici sa Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu, Goran Vujić, Goran Segedinac, Bojana Tot, Miodrag Živančev i Tijana Marinković.

Teme koje su prezentovali zaposlenima u komunalnim službama i lokalnim upravama iz Nikšića i Trebinja odnosile su se na ulogu informisanja i pravilnog uključivanja javnosti u procese donošenja odluka u oblasti životne sredine, inovativne metode uključivanja javnosti u procese odlučivanja, izradu komunikacionog plana u oblasti upravljanja otpadom, a jedan dio treninga bio je posvećen i primjenama AHP metode prilikom odlučivanja. Učesnici su se takođe upoznali i sa značajem smanjenja otpada od hrane i korišćenjem modernih tehnologija u tu svrhu.

Interesantno izlaganje imale su Valentina Đureta, ekspert za komunikacije, koja je ostalim učesnicima na konkretnim primjerima pojasnila značaj komunikacije u sektoru upravljanja otpadom i Bojana Pađen iz Gradske uprave Novi Sad koja je kazala nešto više o pristupu informacijama o životnoj sredini i učešću javnosti u procesu donošenja odluka. Tokom treninga Aleksandar Perović iz NVO-a Ozon je

iznio svoja zapažanja o ovim temama i tom prilikom bliže informisao učesnike o značaju djelovanja nevladinog sektora u oblasti komunikacije između institucija zaduženih za očuvanje životne sredine i građana. Svoje viđenje, izazove sa kojima se suočavaju i primjere dobre prakse iznijeli su i predstavnici komunalnih službi iz Nikšića i Trebinja.

Nakon toga, 28. juna održana je onlajn **Prezentacija dobre prakse EU u oblasti upravljanja otpadom**. Prezentacijaj je bila namijenjena zaposlenima u javnom komunalnom preduzeću, inspekcijama, drugim službama na lokalnom i republičkom nivou koje se bave zaštitom životne sredine i upravljanjem otpadom, školama, OCD itd.

Predavač je bila je Aleksandra Anić Vučinić sa Geotehničkog fakulteta u Zagrebu uz asistenciju voditelja Gorana Vujića i Bojana Batinića, članova Centra za izvrsnost za cirkularnu ekonomiju i klimatske promjene koji su ujedno i predavači na Fakultetu tehničkih nauka u Novom Sadu.

Tokom prezentacije predavači su upoznali prisutne sa izazovima sa kojima je moguće suočavanje u projektovanju i uspostavljanju adekvatnog sistema upravljanja čvrstim otpadom i kroz praktične primere prezentovali rešenja koja su osmislile i već primjenjuju neke od evropskih zemalja.

U periodu od 21. do 23. septembra predstavnici lokalne uprave koji se bave zaštitom životne sredine, Komunalne inspekcije i Komunalnog preduzeća iz Nikšića učestvovali su na **prekograničnom trodnevnom treningu** u Trebinju na temu upravljanja čvrstim otpadom. Obuku je organizovao Grad Trebinje o principima upravljanja otpadom, tokovima i uticaju otpada na zdravlje ljudi i životnu sredinu, upravljanju ambalažnim otpadom, deponijama i njihovom negativnom uticaju, reciklaži i pretvaranju otpada u energiju i sl. a prisustvovalo joj je 25 učesnika, 11 iz Crne Gore a 12 iz Bosne i Hercegovine. Predavači su bili Draženko Bjelić, profesor na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Banja Luci i Dragana Nešković Markić, profesor na Fakultetu zdravstvenih nauka Panevropskog univerziteta „APEIRON“ Banja Luka.

Predstavnici lokalne uprave nadležne u oblasti zaštite životne sredine iz Nikšića – Službe za komunalne poslove i saobraćaj, Službe za uređenje prostora i zaštitu životne sredine, Komunalne inspekcije, Komunalne policije, Agencije za projektovanje i planiranje i sl. kao i predstavnici Komunalnog preduzeća iz Nikšića imali su priliku da učestvuju i na **prekograničnom dvodnevnom**

seminaru *Dobra praksa EU u upravljanju čvrstim otpadom*, od 17. do 18. oktobra u organizaciji Grada Trebinja. Seminar su vodili Dragana Nešković Markić, profesor na Fakultetu zdravstvenih nauka Panevropskog univerziteta „APEIRON“ Banja Luka i Draženko Bjelić, profesor na Tehnološkom fakultetu Univerziteta u Banja Luci.

Seminaru sa prisustvovala 22 učesnika u cilju jačanja kapaciteta institucija nadležnih za zaštitu životne sredine u cilnom području, upoznavanja sa savremenim standardima i praksama u sistemu upravljanja otpadom koji se koristi u regiji, Republici Hrvatskoj i u ostalim zemljama Evropske unije kao i unapređenja regionalne saradnje.

U saradnji sa Komunalnim preduzećem iz Nikšića je organizovana serija **EKO radionica za učenike osnovnih i srednjih škola** o prevenciji stvaranja otpada, mogućnostima upravljanja otpadom, otpadu kao resursu, deponijama,

selektivnom odlaganju, reciklaži i sl. a sve u cilju pravovremenog usmjeravanja djece i omladine ka odgovornijem odnosu prema životnoj sredini i podizanju nivoa njihove ekološke svijesti. U tom cilju održano je 27 predavanja za više od 600 učenika osnovnih škola: „Braća Labudović“, „Braća Ribar“, „Mileva Lajović-Lalatović“, „Milija Nikčević“, „Radoje Čizmović“ kao i Gimnazije „Stojan Cerović“ i Ekonomsko-ugostiteljske škole u Nikšiću. Učenici su imali priliku da između ostalog saznaju više o negativnom uticaju otpada na okolinu i načinu smanjenja otpada kroz selektivno odlaganje i reciklažu, kao i kroz racionalnu potrošnju. Takođe, učenicima je skrenuta pažnja na to kako da svojim svakodnevnim aktivnostima mogu doprinijeti očuvanju životne sredine.

Na ovim radionicama su pored edukativnih predavanja na ekološke teme učenicima dijeljene publikacije i promotivni materijal koji sadrži zanimljive ekoporuke i informacije na temu očuvanja životne sredine, a nastavnom osoblju platnjeni cegeri u cilju podizanje nivoa svijesti šire javnosti o štetnom uticaju jednokratnih plastičnih kesa na životnu sredinu. Tom prilikom kao i putem preostalih sličnih akcija tokom realizacije projektnih aktivnosti i podjele

platnenih cegea dodatno je skrenuta pažnja na mogućnost njihove višekratne upotrebe i usmjerena pažnja na njihovo lako održavanje, pranje bez deformisanja, izdržljivost, biorazgradivost i estetiku.

Nakon EKO radionica uslijedilo je prekogranično **nagradno takmičenje na temu „Čist grad. Sad!“** i to za učenike osnovnih škola u vidu likovnog, a za učenike srednjih škola u vidu literarnog takmičenja. Radove je ocjenjivala

šestočlana prekogranična komisija koju su činili predmetni profesori i predstavnici institucija iz Crne Gore i BiH uključenih u realizaciju projekta. U okviru literarnog takmičenja odlukom komisije prvo mjesto osvojila je Vanja Deretić učenica Medicinske škole iz Trebinja, drugo Anastasija Mrdić učenica iste škole, dok je treće mjesto pripalo Milevi Gojković, učenici Ekonomsko-ugostiteljske škole iz Nikšića. Kada je u pitanju likovno takmičenje, prvorangirana je bila Mija Bjeletić učenica OŠ „Sveti Vasilije Ostroški i Tvrdoški“ iz Trebinja, drugorangirana Iva Raičević OŠ „Braća Labudović“ iz Nikšića dok je treće mjesto pripalo Sanji Milićević iz OŠ „Jovan Jovanović Zmaj“ iz Trebinja. [Dobitnici su osvojili vrijedne nagrade – lap topove, tablet računare i pametne satove.](#)

U periodu od 28. do 30. septembra na Vučju u Nikšiću je organizovan trodnevni prekogranični **EKO kamp** za učenike srednjih škola iz Nikšića i Trebinja u cilju podizanja nivoa svijesti mladih o značaju zaštite životne sredine i očuvanju prirodnih resursa i usvajanja ekološki odgovornog ponašanja. Predavači su bili Aleksanadar Perović, dugogodišnji ekološki aktivista i osnivač i izvršni direktor NVO Ozon i Olivera Lučić, profesorka biologije iz Nikšića.

EKO kampu je prisustvovalo 20 učenika, koji su ovom prilikom stekli nova znanja o zaštiti životne sredine, upravljanju otpadom, reciklaži i reciklažnim dvorištima, mogućnostima reciklaže u školi, ciljevima održivog razvoja, značaju prekogranične saradnje u ovoj oblasti i sl. Posebna pažnja je posvećena interaktivnim radionicama i organizaciji vršnjačke edukacije, kako bi učesnici prenijeli stečeno znanje drugarima u školi.

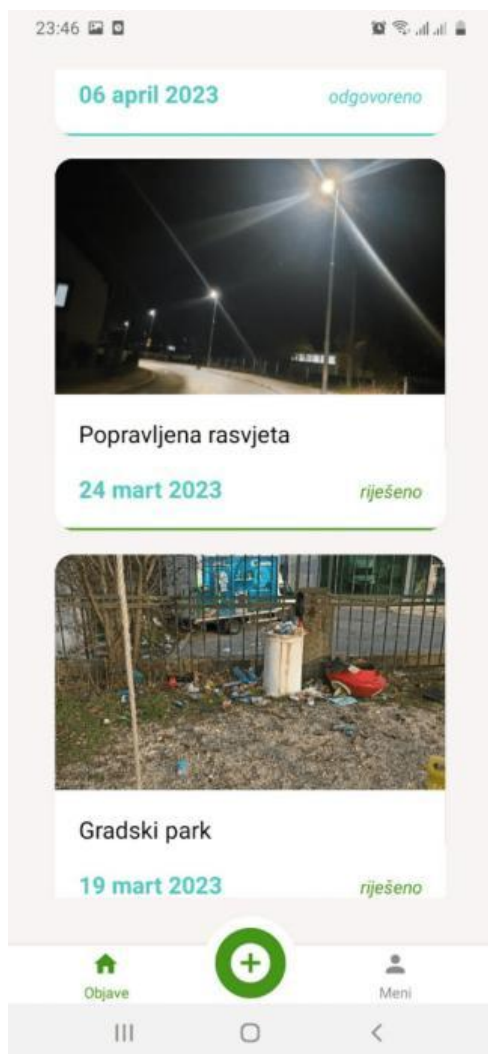

U okviru projekta je izvršena i **nabavka dva nova terenska vozila** vrijedna skoro 30.000 eura, za potrebe opštinskih institucija i službi koje se bave zaštitom životne sredine. Ovom donacijom za Komunalnu policiju i Sekretarijat za komunalne poslove i saobraćaj pokušali smo doprinijeti većoj kontroli odlaganja otpada i zaštite životne sredine u našoj opštini. Pritom, nabavljena vozila imaju motor koji može koristiti benzin ili tečni naftni gas (TNG/LPG) kao pogonsko gorivo, što doprinosi uštedi goriva i smanjuje emisiju ugljen-dioksida, čime se takođe unapređuje zaštita životne sredine.

Povodom uručenja ovih vozila 25. oktobra je organizovana [konferencija za medije](#) na Glavnom gradskom trgu u Nikšiću a prisutnima su se obratili Marko Kovačević, predsjednik Opštine Nikšić, Aleksandar Mašković, državni sekretar Ministarstva evropskih poslova i nacionalni IPA koordinator, Dragiša Janjušević, državni sekretar u Ministarstvu javne uprave i Veselin Šturanović, izvršni direktor FORS Montenegro.

Ovom prilikom je široj javnosti predstavljena i mobilna aplikacija *Čist grad. Sad!* razvijena u okviru projekta koja omogućava građanima koji koriste pametni telefon **da veoma jednostavno pošalju informaciju o** problemu komunalne prirode na koji su naišli, a gradske službe su u obavezi da problem otklone u najkraćem mogućem roku.

*Skenirajte QR kod i preuzmite mobilnu aplikaciju
ČIST GRAD. SAD!*

na temu zaštite životne sredine. Publikacija je objedinila brojne teme iz ove oblasti i istakla smjernice kako u svakodnevnom životu prepoznati situacije u kojima je moguće dati doprinos zdravijoj i ljepšoj životnoj sredini.

Ukupna vrijednost projekta iznosi 584.680,68 eura, od čega je Evropska unija obezbijedila 316.820,15 eura ili 54% ukupnih projektnih troškova. Vrijednost projekta za Crnu Goru iznosi 406.861 euro, od čega je doprinos Evropske unije oko 220.400 eura, dok je sufinansiranje u iznosu 183.101,53 eura obezbijedilo Ministarstvo javne uprave. Doprinos Komunalnog preduzeća je 3.300 eura.

3.7 ECO Shool (EKO škola)

FORS Montenegro je tokom 2022. godine nastavio sa sprovođenjem projekta *EKO škola* koji ima za cilj doprinos upoznavanju građana u ciljnom području sa značajem zaštite životne sredine i ublažavanjem posljedica klimatskih promjena i usvajanju ekološki odgovornijeg ponašanja.

Glavne aktivnosti ovog projekta uključuju javne debate, izradu mobilne aplikacije na temu očuvanja životne sredine, obuke za članove ekoloških organizacija, sekcija i institucija uključujući i nabavku opreme za njih, kreativno-edukativne aktivnosti za učenike osnovnih i srednjih škola poput EKO radionica, likovnog i literarnog takmičenja, EKO kviza, studijskih posjeta reciklažnim dvorištima i institucijama nadležnim za očuvanje životne sredine kao i nacionalnim parkovima u Crnoj Gori, akcije pošumljavanja, izradu publikacija, promovisanje smanjenja upotrebe plastičnih kesa, medijsku kampanju i brojne druge aktivnosti.

Jedna je od centralnih tema projekta je kampanja podizanja svijesti o zaštiti životne sredine i klimatskim promjenama pa su tom cilju posebno doprinijeli **eko-karavani** tokom kojih je veliki broj posjetilaca i prolaznika dobijao promotivni materijal i informacije koje ih mogu podstaći da više razmišljaju o pitanjima zaštite životne sredine i doprinesu njenom očuvanju. Većinu posjetilaca činila je mlađa populacija, što uvećava značaj ove aktivnosti, budući da prenošenje ekoloških principa mladima predstavlja posebno ulaganje u budućnost. Pored podjele promotivnog materijala uz razgovor na ekološke teme sa prolaznicima, uporedo su organizovane i javne debate.

Prvi Eko-karavan je **održan** u Nikšiću 29. jula tokom *Međunarodnog sajma izviđača*, na glavnom gradskom trgu. Tom prilikom Predstavnicu lokalne

Turističke organizacije, Opštine Nikšić, Komunalnog preduzeća, nevladinog sektora i izviđači razmijenili su mišljenja o stanju ekologije u našem gradu. Zajednički su se dotakli više ekoloških problema naglašavajući njihove uzroke. Takođe, ponudili su nekoliko rešenja i napomenuli da rešavanje ovih problema zahtijeva širu društvenu akciju gde će lokalna samouprava raditi zajedno sa stanovništvom u cilju stvaranja i održavanja prijatnijeg i zdravijeg ekološkog okruženja.

Drugi eko-karavan je organizovan u Danilovgradu, u Gimnaziji „Petar I Petrović Njegoš“ a treći u Nikšiću, u Gimnaziji „Stojan Cerović“.

Tokom 2022. posebna pažnja je posvećena jačanju kapaciteta OCD-a za organizacije aktivne u oblasti očuvanja prirode i zaštite životne sredine, uključujući udruženja izviđača, planinara, ekoloških sekcija i neformalne grupe građana. U tom cilju je organizovan trodnevni **tening** za predstavnike pomenutih institucija i OCD-a u Nikšiću, u hotelu *Onogošt* u periodu od od 25. do 27. jula. Predavači su bili Aleksandar Perović, dugogodišnji ekološki aktivista iz oblasti nevladinog sektora i Jasmina Mučalica, profesorka biologije sa značajnim iskustvom kada je rad OCD-a u pitanju.

Teme obuhvaćene treningom odnosile su se na savremene prakse u zaštiti životne sredine, ulogu civilnog društva u ovoj oblasti, komunikaciju sa građanima, javne kampanje, zastupanje građana, mehanizme učešća u procesu donošenju odluka i sl., dok su teme vezane za potencijalne izvore finansiranja, upravljanje projektnim ciklusom, funkcionisanje organizacija civilnog društva i umrežavanje predstavili predstavnici FORS Montenegro. Uporedo sa jačanjem kapaciteta neformalnih grupa i udruženja ovaj trening je doprinio umrežavanju ovih organizacija i jačanju njihove saradnje, pa su učesnicima predstavljeni modeli i prednosti mreže i koalicija.

Nakon toga u periodu od 15. do 16. septembra u Nikšiću je organizovan dvodnevni **trening** na temu *Unapređenje kapaciteta lokalne uprave i organizacija civilnog društva za komunikaciju po pitanju zaštite životne sredine i klimatskih promjena* za organizacije aktivne u oblasti zaštite životne sredine i lokalne samouprave. Cilj treninga, kome je prisustvovao 21 učesnik bio je jačanje kapaciteta ovih organizacija i institucija kako bi unaprijedile komunikaciju sa građanima, usluge koje pružaju u ovoj oblasti i ojačale međusobnu saradnju. Predavači su bili Aleksandar Perović i Biljana Gligorić.

Tokom treninga su učesnicima predstavljene teme kao što su: zaštita životne sredine i klimatske promjene, uloga lokalnih uprava i OCD-a i njihova saradnja u ovoj oblasti, energetska efikasnost javnih zgrada, zakonodavni okvir u Crnoj Gori, zelena tranzicija i transformacija gradova i arhitekture na održiv način, direktna komunikacija sa građanima kao mehanizam za uspješnu pripremu i realizaciju strategija i akcionih planova u oblasti životne sredine u nadležnosti lokalnih samouprava itd.

„Na treningu smo prenijeli iskustva, stanje i smjernice vezane za klimatske promjene, zaštitu životne sredine i energetska efikasnost koje su korisne za lokalne samouprave i nevladin sektor. Cilj je bio da se unaprijede znanja koja će im koristiti u svakodnevnom poslu i donošenju odluka, da bolje planiraju strateške dokumente i svakodnevne aktivnosti, ali i međusobnu saradnju. Takođe, upoznati su sa obavezama i pravcima razvoja na nivou EU koji se reflektuju na lokalnom nivou“ – istakla je Biljana Gligorić, jedna od predavača i dugogodišnji ekološki aktivista.

Kako su projektne aktivnosti u okviru *EKO škole* u velikoj meri usmjerene na djecu i produbljivanje znanja o ekološkim temama, edukativne aktivnosti u okviru projekta su ciljano smišljene da zainteresuju najmlađe članove našeg

društva za zaštitu životne sredine, značaj očuvanja prirode i podstaknu ih da sami preduzimaju korake u svojim sredinama i društvenim grupama koji bi mogli da doprinesu ozdravljenju prirodne sredine. Sa tom namjerom je organizovan i četvorodnevni **eko-kamp** za srednjoškolce, na Žabljaku, u hotelu *Enigma* u periodu od 27. do 30. juna, a učešće je uzelo 18 učenika i 2 profesora iz srednjih škola sa područja obuhvaćenog projektom. Predavači na kampu su bili Aleksandar Perović, aktivista nevladinog sektora čiji je fokus oblast zaštite prirode i Jasmina Mučalica, profesor biologije sa značajnim iskustvom u ekološkom aktivizmu.

Učesnici su bili u prilici da se bolje upoznaju sa istorijom i savremenim trendovima u ekološkom aktivizmu i ekološkim pokretima, zelenim politikama i ključnim strategijama Evropske unije u oblasti ekologije poput Pariškog sporazuma, Zelene agende za Zapadni Balkan, Evropskog zelenog dogovora i sl., mehanizmima učešća mladih u procesu donošenja odluka u oblasti životne sredine i klimatskih promjena, javnom zagovaranju, javnim kampanjama civilnog društva i civilnom monitoringu životne sredine i sl.

Budući da je kamp planiran kao obuka za trenere, cilj je bio da učesnici steknu znanja o temama životne sredine i načinima na koje te teme mogu približiti svojim vršnjacima. Stoga su učesnici radili i na osmišljavanju ideja za edukativne radionice tokom kojih će svoja znanja o ekološkom aktivizmu i ekološki odgovornom ponašanju prenijeti vršnjacima u svojim školama.

Učesnici kampa su imali priliku da učestvuju u organizovanoj posjeti Crnom jezeru, pa je dio predavanja u okviru eko kampa održan u Nacionalnom parku, gdje su predavači učesnicima predstavili primjere značaja monitoringa životne sredine, posebno kada su u pitanju zaštićena područja.

Prva **posjeta nacionalnim parkovima** u okviru projekta organizovana je 16. juna i to u vidu posjete Nacionalnom parku Durmitor, a učesnici su bili korisnici i zaposleni u *Dnevnom centru za odrasle i djecu sa smetnjama u razvoju* iz Nikšića. **Šezdeset** učesnika posjete imalo je priliku da upozna ljepotu ovog Nacionalnog parka i značaj zaštićenih područja za našu zemlju, ali i za pojedince, jer boravak u prirodi doprinosi kvalitetu života svakog od nas.

Neke od prezentovanih tema bile su: isticanje značaja Svetskog dana zaštite životne sredine, očuvanje životne sredine, prevencija stvaranja čvrstog otpada, reciklaža, odvojeno odlaganje otpada i sl.

Druga posjeta, takođe Nacionalnom parku Durmitor upriličena je za učesnike omladinskog EKO-kampa, Crnom jezeru 28. juna. Predavači su djecu usmjerili na ekološki aktivizam, u cilju doprinosa poboljšanju stanja u oblasti zaštite životne sredine, informišući ih na taj način o uticaju koji ekološki aktivizam ima kada je u pitanju očuvanje rijetkih prirodnih područja i vrsta. Pored toga, djecu su upoznali sa rijetkim vrstama kojima obiluje naša zemlja kao i Nacionalni park koji su posjetili. Na ovaj način učesnici su produbili znanja o, prije svega, biodiverzitetu, a potom i o ekološkim akcijama koje se mogu preduzeti za zaštitu i valorizaciju područja od ekološkog značaja.

Imajući u vidu da su jedna od najvažnijih grupa u kampanji za podizanje svijesti djeca i mladi koji, ako se pravilno poduče i da mogu značajno pomoći u sprečavanju i smanjenju negativnih efekata nepravilnog odlaganja otpada i zagađenja životne sredine, tokom prošle godine u okviru projekta organizovane su 53 **EKO radionice** u 10 osnovnih i 6 srednjih škola u ciljnoj oblasti, za više od 1.200 učesnika. Predavači na ovim radionicama su bile Marica Roganović-Tošić, Sanja Vešović i Olivera Lučić – profesorice biologije. Kao što je to projektom bilo planirano dio radionica su sproveli sami učenici - polaznici EKO kampa.

Prema ocjeni djece, predavanja su bila veoma zanimljiva, interesantna i korisna, u potpunosti prilagođena njihovom uzrastu. Tokom predavanja korišćena je PowerPoint prezentacija a učenici su postavljali brojna genijalna pitanja.

EKO radionice su praćene i drugim edukativnim aktivnostima poput **akcija pošumljavanja** i drugih aktivnosti povodom obilježavanja značajnih datuma – *Dana planete Zemlje* i *Svjetskog dana zaštite životne sredine*. Akcije sadnje bile su prilika da se učenici podstaknu da budu aktivni u oblasti zaštite životne sredine, čak i ako se njihov doprinos može činiti malim, dugoročno će svakako biti značajan. Tokom ovih akcija glavnu ulogu su imala djeca kojoj su, po uputstvima svojih nastavnika i ostalog osoblja škole, povjereni poslovi sadnje.

U okviru realizovanih aktivnosti povodom obilježavanja *Dana planete Zemlje* u periodu od 27. do 29. aprila organizovane su akcije sadnje u 5 škola: u Nikšiću u Srednjoj ekonomsko-ugostiteljskoj školi i OŠ „Braća Labudović“, u Pljevljima u baštama OŠ „Salko Aljković“ i „Ristan Pavlović“, a u Beranama u Gimnaziji „Panto Mališić“. Akcijama su prisustvovala djeca sa svojim nastavnicima i ostalim osobljem škole, pa su svi zajedno imali priliku da daju

ekološki doprinos lokalnoj zajednici, unapređenju biodiverziteta i smanjenju zagađenja, što je ionako gorući problem današnjice. Pored toga, ovim putem dat je svojevrsan doprinos razvoju njihove ekološke svijesti i osećaju odgovornosti za zdravlje životne sredine.

Dana 10. maja 2022. godine u bašti *Dnevnog centra za odrasle i decu sa smetnjama u razvoju* organizovana je sadnja drveća, kojoj su prisustvovali korisnici i zaposleni u Centru. Ovom akcijom u ekološkom stilu obogaćen je njihov svakodnevni prostor u kojem obavljaju veliki broj aktivnosti značajnih za njihovo zdravlje i rekreaciju.

Pored toga, u Obrazovnom centru u Plužinama je 7. juna organizovana akcija sadnje u okviru niza aktivnosti organizovanih u cilju obilježavanja *Svjetskog dana zaštite životne sredine*. Djeca nižih razreda ove škole, zajedno sa svojim nastavnicima i školskim osobljem, zasadila su cvijeće u saksijama postavljenim u učionicama i holu škole kao podsjećanje na male akcije koje oplemenjuju i uljepšavaju prostor, a istovremeno proističu iz ekoškog koncepta.

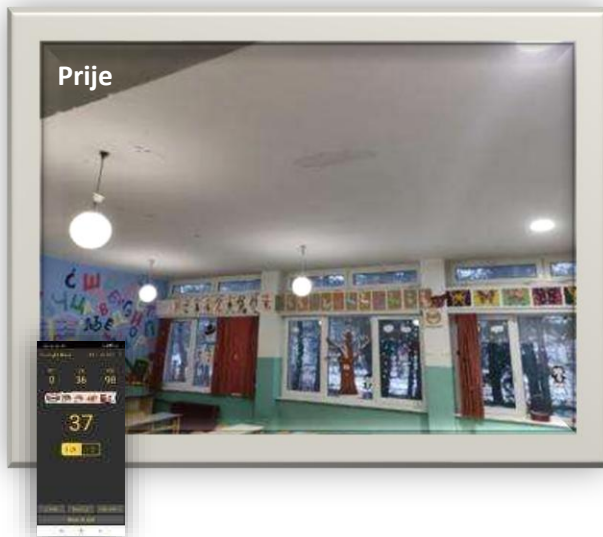

U cilju jačanja kapaciteta OCD-a, grupa koje se bave zaštitom životne sredine i klimatskim akcijama i škola, projekat je podrazumijevao nabavku osnovne opreme kao što je IT oprema, LED paneli za osvetljenje učionica, neophodne za njihov rad, održivost ili promociju aktivnosti koje u fokus stavljaju teme vezane za zaštitu životne sredine. Ova projektna aktivnost podrazumijevala je nabavku opreme koja će biti ustupljena na trajno korišćenje organizacijama kao što su EKO sekcije i škole koji imaju potrebe u ovoj oblasti.

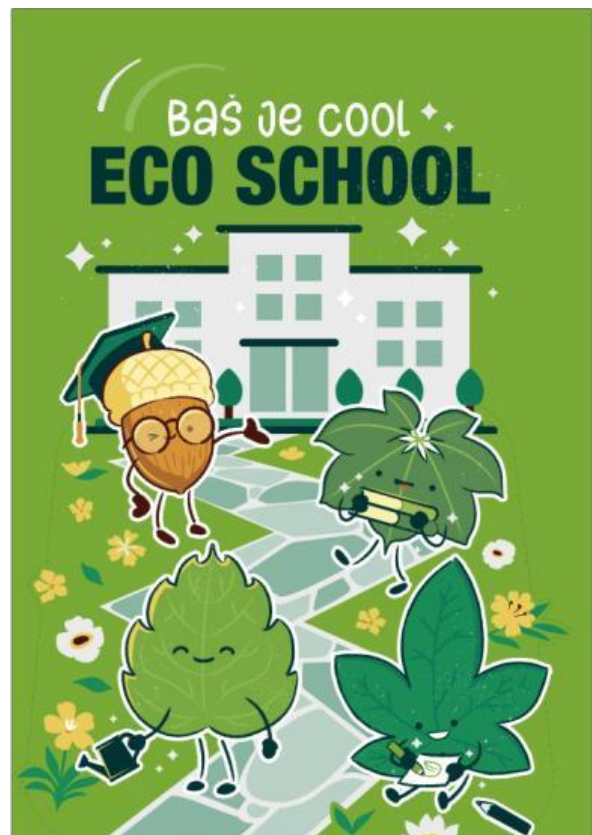
S obzirom da se ovom aktivnošću nastoji skrenuti pažnja na energetska efikasnost i racionalno korišćenje energije, u okviru njene implementacije su tokom 2022. nabavljeni LED paneli za OŠ „Ratko Žarić“ u Nikšiću. Naime, prije nabavke i postavljanja svjetlosnih LED panela, škola je imala zastario sistem osvetljenja koji je nepotrebno trošio struju, dok je osvetljenje u učionicama bilo veoma loše, od 100 do 150 luksa, što je takođe imalo negativne posljedice po zdravlje učenika i nastavnika, posebno na njihov vid i proces učenja. Nova rasvjeta postavljena u okviru projekta u svih 18 učionica škole je u skladu sa EU standardima i nakon ugradnje LED panela svjetlost se kreće od 300 do 500 luksa.

LED paneli koji su nabavljeni i postavljeni u okviru ove projektne aktivnosti pozitivno utiču na energetske efikasnost zgrade, uštedu energije, stvaraju zdraviju atmosferu za školske aktivnosti, ali će i podstaći i podsjetiti učenike na preispitivanje racionalnog korišćenja energije, održivog korišćenja resursa i poboljšanje energetske efikasnosti prostora u kome borave. Osim toga, posebno je značajan pozitivan uticaj koji novo osvetljenje ima na vid 950 učenika i 70 nastavnika koji skoro svakodnevno koriste ove učionice - ukupno oko 1.020 ljudi.

Nadalje, u cilju pružanja korisnih informacija ciljnim grupama u vezi podizanja svijesti stanovništva ciljnog područja kada je u pitanju zaštita životne sredine i očuvanje prirodnih resursa, jedna od posebnih projektnih aktivnosti obuhvatila je razvoj vizuelnog identiteta projekta kao i izradu, štampu i distribuciju promotivnog materijala (roll-up, promotivne olovke, sveske sa korisnim informacijama o zaštiti životne sredine, fascikle, majice, platneni cegeri, planeri od recikliranog materijala, USB-ovi, kišobrani, flaše, pernice i sl.).

Razvijeni logo projekta usko je vezan zapravo za naziv projekta i dizajniran tako da bude vizuelno prepoznatljiv i doprinese boljoj vidljivosti aktivnosti.

Pored toga, u cilju podizanja svijesti javnosti u ciljnom području o zaštiti životne sredine u okviru projekta rađeno je na razvoju sadržaja i dizajna dvije publikacije - **brošure i letka** koje objedinjuju brojne teme koje se tiču predmetne oblasti. Fokus je na temama koje se odnose na energetska efikasnost i ekološki odgovorno ponašanje, pa je akcenat na svakodnevnim koracima koje svako od nas može preduzimati kako bi doprinio zaštiti prirode i racionalnoj upotrebi prirodnih resursa. Na ovaj način se skreće pažnja na male, svakodnevne radnje koje mogu dovesti do velikih rezultata ako ih društvo usvoji kao dio ekološke kulture. Publikacije će biti štampane u narednom periodu i distribuirane prilikom sprovođenja predstojećih projektnih aktivnosti.

Mjesto realizacije projekta obuhvata opštine Nikšić, Plužine, Šavnik, Žabljak, Pljevlja, Bijelo Polje, Berane, Andrijevicu, Plav, Rožaje, Gusinje, Petnjicu, Mojkovac, Kolašin i Danilovgrad. [I ovaj projekat dodatni je doprinos kontinuiranim akcijama FORS Montenegro na polju unapređivanja zaštite životne sredine u Crnoj Gori.](#)

Ukupna vrijednost projekta je oko 110.000 eura pri čemu je doprinos Evropske unije 90.000 eura što je 82% ukupnih projektnih troškova dok je sufinansiranje u vrijednosti od oko 20.000 eura obezbijedilo Ministarstvo javne uprave. Ugovorno tijelo za projekat je Uprava javnih radova.

4. Razvoj novih projekata

U skladu sa ciljevima i misijom organizacije, vizijom razvoja i potrebama identifikovanim od strane relevantnih institucija, službi i građana, tokom prethodnog perioda pripremljeno je nekoliko novih projekata koji su predati donatorima u oblastima koje uključuju zaštitu životne sredine, zaštitu od prirodnih i drugih nepogoda, kulturu i sl.

5. Ostvarena saradnja

U 2022. godini je uspostavljena i nastavljena saradnja sa mnogobrojnim partnerima i saradnicima iz Crne Gore i regiona, na pripremi i realizaciji projekata i inicijativa koje imaju za cilj unapređivanje određenih oblasti u kojima radimo, i u krajnjem, unapređivanje kvaliteta života u lokalnim zajednicama. U tom cilju je nastavljena veoma dobra saradnja sa predstavnicima lokalnih uprava u opštinama koje FORS Montenegro pokriva svojim poljem djelovanja, Ministarstvom unutrašnjih poslova – Direktoratom za zaštitu i spašavanje, Zavodom za hidrometeorologiju i seizmologiju Crne Gore, službama zaštite i

spašavanja, osnovnim i srednjim školama, Ministarstvom zdravlja, domovima zdravlja, medijima, kao i organizacijama civilnog društva iz Crne Gore.

U protekloj godini je došlo i do ostvarivanja ili unapređivanja saradnje sa mnogobrojnim partnerima i saradnicima iz susjednih zemalja kroz razvoj i realizaciju zajedničkih projekata. U tom pogledu, najviše je sarađivano sa Prefekturom Skadar iz Albanije, Sektorom za vanredne situacije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije, Gradom Trebinje, organizacijom ECMI (Evropski centra za prava manjina sa Kosova), Domom zdravlja Novi Pazar, Upravom za civilnu zaštitu i vatrogastvo Hercegovačko-neretvanske županije/kantona, Udruženjem za preduzetništvo i posao LiNK Mostar, Opštinom Nikšić, zdravstvenim institucijama i dr.

Veoma bitan podsticaj za naš dalji rad jesu stvoreni uslovi i želja za nastavkom saradnje sa gotovo svim partnerima i saradnicima, što u velikoj mjeri obezbjeđuje dodatnu vrijednost inicijativama koje realizujemo, kroz razmjenu znanja, iskustava i modela dobrih praksi.

6. Odnosi sa javnošću i komunikacije

U 2022. godini informisanje stanovništva o aktivnostima Fondacije je inkorporirano u sve važnije faze realizacije projekata i inicijativa. Komunikacione aktivnosti su uključivale sljedeće mehanizme:

- Pres konferencije;
- TV i radio emisije i priloge;
- Veb-sajt;
- Društvene mreže;
- Štampane medije i veb-portale;
- Publikacije;
- Mobilne aplikacije;
- Promotivni materijal.

Tokom 2022. u okviru projekata koje smo realizovali organizovane su nekolike pres konferencije, u cilju predstavljanja ostvarenih rezultata.

FORS Montenegro je u 2022. godini realizovao brojne TV i radio emisije i priloge koje su imale za cilj informisanje stanovništva o specifičnim temama, kao i informisanje o aktivnostima i ostvarenim rezultatima Fondacije. Sve važnije projektne aktivnosti su predstavljene i na našem veb-sajtu www.forsmontenegro.org, Facebook stranici <https://www.facebook.com/FORSMNE>, kao i putem novinskih tekstova i tekstova na najčitanijim veb-portalima u Crnoj Gori i regionu.

Informisanje o temama od važnosti za građane u Crnoj Gori i specifične ciljne grupe je rađeno i kroz publikacije koje su stanovništvu distribuirane na različitim događajima, a koje su dostupne i u elektronskoj verziji, na veb-sajtu FORS Montenegro. U 2022. godini urađene su i distribuirane sljedeće publikacije:

- Brošura *Zaštita životne sredine – zadatak svakog od nas*
- Brošura *Prevenција karcinoma grlića materice*
- Brošura *Prevenција karcinoma dojke*
- Brošura *Zdravi stilovi života i prevenција karcinoma glića materice*
- Brošura *Zdravi stilovi života i prevenција karcinoma dojke*

7. Organizacija rada i upravljanje

U okviru Fondacije FORS Montenegro postoje 2 sektora - Sektor za pisanje i implementaciju projekata i Sektor za finansije i administraciju.

U 2022. je u FORS Montenegro radilo 6 zaposlenih, pod vođstvom organa upravljanja, Upravnog odbora i Izvršnog direktora.

Upravni odbor, koji je i najviši organ Fondacije je održavao redovne sjednice tokom kojih su razmatrani rad i rezultati Fondacije, kao i pravci razvoja.

8. Pravci razvoja u 2023.

U skladu sa ciljevima, misijom i vizijom Fondacije, kao prioritetni pravci razvoja za 2023. identifikovani su kontinuirani razvoj ljudskih resursa Fondacije, unapređivanje procedura za pripremu i realizaciju razvojnih projekata iz prioritetnih oblasti i realizacija društveno odgovornih aktivnosti.

U 2023. planirani su razvoj i realizacija projekata u sljedećim oblastima:

- zaštita životne sredine i klimatske promjene;
- jačanje kapaciteta za odbranu od prirodnih i drugih nepogoda;
- zdravstvo;
- razvoj civilnog društva;
- socio-ekonomski razvoj;
- društveno preduzetništvo i društveno odgovorno poslovanje;
- neformalno obrazovanje djece i odraslih;
- unapređivanje saradnje civilnog sektora i lokalnih i državnih vlasti i dobro upravljanje;
- razvoj kapaciteta za povlačenje dostupnih sredstava iz EU fondova.

Pored gore navedenih prioritetnih oblasti, u skladu sa mogućnostima, planirane su aktivnosti i u sektorima kulture, turizma, evropskih integracija, demokratije i

dobrog upravljanja, poljoprivrede i ruralnog razvoja, jačanje kapaciteta za upravljanje projektnim ciklusom na svim nivoima, prekograničnoj i regionalnoj saradnji itd.